

Novinky ze Samarkandu: výsledky 20. zasedání konference smluvních stran mezinárodní úmluvy CITES

Jakub Makal, Ondřej Klouček, Lucie Hnízdilová, Ladislav Miko, Jan Chmelař

Na přelomu listopadu a prosince 2025 se v uzbekém Samarkandu uskutečnilo již 20. zasedání konference smluvních stran mezinárodní úmluvy CITES (CoP20). V roce 2025 zároveň úmluva CITES oslavila

kulaté výročí – je tomu již 50 let od chvíle, kdy vstoupila v platnost. Jaké nejdůležitější změny byly přijaty a co nám jednání napověděla o dalším směřování této úmluvy?

Obr. 1: Delegace České republiky na CITES CoP20. V pozadí fotografie Lucie Čižmářové ze záchraného programu The Kukang Rescue Program působícího v Indonésii. Lucie přihlásila fotografii luskouna do soutěže vyhlášené sekretariátem CITES k padesátiletému výročí úmluvy a postoupila s ní až do finále. Proto byla fotografie vystavena v prostorách konání konference. Foto Ladislav Miko

Obr. 2: Výstaviště na okraji Samarkandu, které hostilo 20. zasedání konference smluvních stran CITES. Jelen bucharský se stal jeho maskotem. Foto Jakub Makal

K čemu slouží a jak probíhá zasedání konference smluvních stran?

Text Úmluvy o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora, známější pod zkratkou CITES) byl schválen zástupci osmdesáti zemí 2. března 1973 ve Washingtonu (někdy se proto můžeme setkat s názvem Washingtonská úmluva). Dnem, kdy úmluva vstoupila v platnost pro prvních deset signatářských zemí, byl nicméně až 1. červenec 1975. V roce 2025 tedy uběhlo přesně 50 let od chvíle, kdy mezinárodní společenství začalo prostřednictvím CITES chránit druhy fauny a flóry před nadměrným komerčním využíváním, které by poškozovalo volně žijící populace.

Nejvyšším rozhodovacím orgánem úmluvy je zasedání konference smluvních stran (Conference of the Parties, CoP). Koná se jednou za tři roky a pouze na něm mohou být přijímána některá zásadnější rozhodnutí týkající se např. zařazení nových druhů do CITES, dalšího směřování úmluvy nebo jejího financování. Jubilejní 20. zasedání konference hostil Uzbekistán, který se stal smluvní stranou CITES v roce 1997 a v posledních letech se profiluje jako moderní země angažující se v ochraně přírody i na mezinárodní scéně – již v roce 2024 přivítal zasedání konference smluvních stran Úmluvy o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů (CMS, známá též jako Bonnská úmluva). Dějištěm téměř čtrnáct

dní trvajících jednání CITES CoP20 bylo nové konferenční centrum na okraji Samarkandu. Toto historicky významné město, ležící na kdysi proslulé Hedvábné stezce a pyšnicí se skvostnými památkami islámské kultury, se tak symbolicky znovu stalo křižovatkou a místem setkávání (a potýkání) různých národností, názorů a zájmů. CITES patří k největším a nejvýznamnějším mezinárodním mnohostranným úmluvám na ochranu biodiverzity – v současné době má 185 smluvních stran. Tomu odpovídal vysoký počet účastníků konference, délka jejího trvání i obrovský rozsah projednávané agendy (viz box 1).

Československo přistoupilo k úmluvě v roce 1992 a Česká republika jako nástupnický stát následovala v roce 1993. Zástupci ČR se od té doby zasedání konference smluvních stran CITES pravidelně účastní. Delegaci ČR v Samarkandu tvořili tři zástupci výkonného orgánu CITES (Ministerstvo životního prostředí) a po jednom reprezentantu vyslal kontrolní (Česká inspekce životního prostředí) a vědecký orgán (Agentura ochrany přírody a krajiny ČR).

Na konferenci bývají v rámci schvalovaných dokumentů přijímána rozhodnutí, zpravidla opatření krátkodobějšího charakteru, a rezoluce mající dlouhodobý charakter a větší váhu než rozhodnutí. Vyznat se v houštině přijatých rozhodnutí a rezolucí není nikterak snadné a obsáhnout celou šíři projednávaných témat bývá takřka nadlidský úkol. Co je naopak dobře srozumitelné i pro širší veřejnost, jsou změny příloh úmluvy CITES – tedy zařazení nových druhů pod

BOX 1: CITES COP20 V ČÍSLECH

Charakter konference i rozsah projednávané agendy a přijatých závěrů je možné výstižně charakterizovat následujícími čísly.

Jednalo se o 20. zasedání konference smluvních stran v jubilejním 50. roce úmluvy. Bylo předloženo celkem 50 návrhů na změny příloh CITES (38 se týkalo živočichů a 12 rostlin) a na program jednání bylo 114 bodů. Celkem se konference zúčastnilo na 4 600 osob, z toho bylo přibližně 1 600 registrovaných účastníků, přičemž přibližně 1 000 osob zastupovalo smluvní strany úmluvy; ostatními účastníky byli např. zástupci jiných mezinárodních úmluv, mezivládních a nevládních organizací, soukromého sektoru nebo hromadných sdělovacích prostředků. Zastoupeno bylo 165 z celkových 185 smluvních stran úmluvy, což byl rekordní počet, 157 zemí předložilo pověření svých vlád, a mohly tudíž na jednání hlasovat. Celkem se hlasovalo 46krát. Bylo přijato 353 rozhodnutí a dvě nové rezoluce. Z padesáti návrhů na změny příloh jich bylo 39 přijato, byť některé v pozmeněné podobě, a 11 se dočkalo odmítnutí. V jejich důsledku bylo do příloh CITES zapsáno 77 nových druhů. Naopak na základě přijatých změn byly dva druhy z příloh vyškrtuty.

ochranu CITES, případně změna stupně ochrany u již zařazených druhů (viz box 2). Právě na schválené změny příloh se zaměříme v následujícím textu. Návrh na změnu příloh může předložit kterákoli smluvní strana, na CoP20 se jich sešlo celkem 50. Popsat je všechny by výrazně přesahovalo rozsah tohoto článku. Zaměříme se proto na důležitější nebo zajímavější z nich. Čtenáři s hlubším zájmem o tuto problematiku doporučujeme navštívit webové stránky úmluvy CITES s příslušnou notifikací Sekretariátu CITES č. 2026/005 ze dne 9. ledna 2026, kde jsou všechny přijaté změny podrobně, detailně a zároveň přehledně popsány.

Druhy nově zařazené do nejvyššího stupně ochrany (CITES I)

Pro širší, zejména chovatelskou veřejnost je nejpodstatnější sledovat změny přílohy I.

BOX 2: PŘÍLOHY ÚMLUVY CITES

Přílohy úmluvy CITES obsahují seznam druhů, které úmluva chrání. Přílohy I, II a III se liší stupněm ochrany příslušných taxonů. Nejpřísnější stupeň ochrany představuje příloha I zahrnující druhy přímo ohrožené vyhubením. Legislativa Evropské unie, kterou je úmluva CITES v EU naplňována, pak analogicky zavádí přílohy A, B a C.

Úmluva CITES chrání druhy, které jsou anebo mohou být ohrožovány mezinárodním obchodem. Ne každý druh, který je v přírodě ohrožen, musí být v přílohách CITES – smysl to má pouze tehdy, je-li mezinárodní obchod pro příslušný taxon jedním z ohrožujících činitelů. A naopak, v přílohách CITES najdeme i druhy, které sice nejsou zatím v přírodě ohroženy, ale je s nimi v mezinárodním měřítku intenzivně obchodováno a hrozí, že kvůli neregulovanému mezinárodnímu obchodu by se v blízké budoucnosti mohly ohroženými stát.

Zařazení živočišného druhu do přílohy I s sebou totiž v ČR až na výjimky nese povinnost zaregistrovat exemplář na příslušném krajském úřadě. Prodej či jiná forma komerčního nakládání s exemplářem v rámci Evropské unie jsou pak možné pouze na základě udělené výjimky ze zákazu komerčních činností.

Ze savců byly nově do nejpřísnější kategorie ochrany zařazeny dva endemické druhy Demokratické republiky Kongo – okapi (*Okapia johnstoni*) a mangabej žlutobříchý (*Cercocebus chrysogaster*). Pozoruhodná „pralesní žirafa“ okapi tak následuje nejbližší žijící příbuznou žirafu (*Giraffa camelopardalis*), která byla do CITES (příloha II) zařazena v roce 2019. Na okapi se překvapivě CITES vůbec nevztahovala, a to na rozdíl od mangabeje, který byl dříve řazen do přílohy II, protože do příloh CITES spadají všichni primáti. Jeho ohroženost v přírodě si vynutila přeřazení do nejpřísnější kategorie.

Z ptáků se do přílohy I nově dostal jihoamerický pěvec louskač tlustozobý (*Sporophila maximiliani*) a dva druhy afrických supů – sup africký (*Gyps africanus*) a sup krahujový (*Gyps rueppellii*). Pro svůj působivý zpěv bývá louskač hojně chován jako klecový pták, takže je v přírodě

Obr. 3: Ondřej Klouček z Ministerstva životního prostředí prezentuje stanovisko Evropské unie k návrhu usnesení týkajícího se ochrany velkých kočkovitých šelem. Foto Danny Skilton, IISD/ENB

ohrožen. Oba druhy supů prodělaly v krátkém čase strmý pád kategoriemi Červeného seznamu IUCN z kategorie málo dotčený (LC) v roce 2004 až do kategorie kriticky ohrožený (CR) od roku 2015. Mezinárodní obchod u nich sice není hlavní příčinou ohrožení, může nicméně zhoršovat už tak špatný stav populací.

Mnoho přijatých změn se již tradičně týkalo plazů. Do přílohy CITES I byly nově zapsány následující druhy: slepýšovitý plaz z ostrova Hispaniola dvojjazyčník haitský (*Caribicus warreni*), dva endemické druhy zmijí z Etiopie (*Bitis harensa* a *Bitis parviocula*) a africká suchozemská želva Homeova (*Kinixys homeana*). Všechny jmenované druhy snad kromě *B. harensa* jsou v ČR chovány v soukromých chovech. Nesmíme zapomenout ani na ikonické druhy ze souostroví Galapágy (Ekvádor), které byly přeřazeny z přílohy II do přílohy I: jsou jimi leguán mořský (*Amblyrhynchus cristatus*) a tři druhy suchozemských leguánů rodu *Conolophus*.

Výrazné posílení ochrany žraloků a rejnoků

Pokud bychom měli jmenovat skupinu organismů, jejíž ochranu před nadměrným využíváním změny přijaté na CoP20 výrazně posílily, pak by to byly paryby patřící k neohroženějším skupinám obratlovců, což poměrně dlouho unikalo naší pozornosti. Ze sedmi podaných návrhů na nové zařazení/zpřísnění ochrany paryb byly schváleny všechny. Tři návrhy připravila a předložila EU.

Za všechny jmenujme alespoň druhy, které byly nově zařazeny do CITES I: kriticky ohrožený žralok dlouhoploutvý (*Carcharhinus longimanus*), ohrožený žralok obrovský (*Rhincodon typus*) a devět druhů rejnoků mant (*Mobulidae* spp.).

Odmítnutím několika návrhů se podařilo zabránit zmírnění ochrany

Na zasedání došlo též k odmítnutí několika návrhů na zmírnění ochrany. Zmiňme se o návrhu na snížení ochrany sokola stěhovavého (*Falco peregrinus*) z CITES I do CITES II, který společně podaly Kanada a USA. Sokol má obrovský areál rozšíření, protože se vyskytuje na všech kontinentech kromě Antarktidy, je hodnocen jako málo dotčený (LC) a daří se jeho odchovy v lidské péči, což snižuje tlak na volně žijící populace. Některé, zejména africké země nicméně vyjádřily obavy ze snížení ochrany, neboť v těchto zemích stále dochází k ilegálnímu odběru z volné přírody a subpopulace sokola v této části světa mohou být ohroženy. Návrh nakonec neprošel volbou – proti němu hlasovala i EU.

Na zmírnění pravidel pro obchod cílil také návrh Kazachstánu na zrušení nulové vývozní kvóty pro exempláře vyvážené z volné přírody pro komerční účely u antilopy sajgy tatarské (*Saiga tatarica*). Sajga „procestovala“ kategorie Červeného seznamu IUCN podobně jako afričtí supi, jen v opačném směru – z kategorie kriticky ohrožený (CR), kam byla řazena ještě v roce 2018, se

Obr. 4: Od března 2026 se přísná regulace mezinárodního obchodu vztahuje i na nápadného supa krahujového (*Gyps rueppellii*) osídlujícího pás Afriky od Senegalu přes Etiopii po Tanzanii. Červený seznam IUCN jej v důsledku pokračujícího drastického úbytku hodnotí jako celosvětově kriticky ohroženého. Foto Jan Plesník

Obr. 5: Odhady početnosti okapi (*Okapia johnstoni*) žijící pouze v povodí řeky Kongo na severovýchodě Demokratické republiky Kongo se v důsledku jejího skrytého způsobu života významně liší. Navíc ji chová jen malý počet zoologických zahrad a pouze málo z nich ji rozmnožuje. Foto Jan Plesník

dostala při posledním hodnocení v roce 2023 do kategorie téměř ohrožený (NT). Kazachstán by jako nejdůležitější areálový stát na tento pozitivní vývoj rád reagoval možností zpeněžit státní zásoby rohů, které se používají v tradiční čínské medicíně. Po složitých mnohadenních jednáních na té nejvyšší úrovni, kterých se účastnil i kazachský ministr životního prostředí, se podařilo dosáhnout kompromisu. Měl by uspokojit ekonomické zájmy Kazachstánu a zároveň zajistit dostatečnou ochranu sajgy před nadměrným využíváním. Kazachstánu bude umožněn prodej 30 tun celých rohů ve vlastnictví státu během tří let – to všechno za bedlivého dozoru Stálého výboru CITES s možností rychle reagovat, pokud by se prokázal negativní dopad na populaci.

Obchod se žabími stehýnky nově pod kontrolou CITES

EU představuje největšího dovozce žabích stehýnek na světě, ročně do ní míří až stovky tun této komodity, přičemž žáby většinou pocházejí z volné přírody. Hlavními dodavateli se stalo Turecko, Albánie a některé asijské země. Aby mohl být uvedený obchod kontrolován a regulován, připravila EU návrh na zařazení čtyř druhů skokanů rodu *Pelophylax* do CITES II – skokana skřehotavého (*P. ridibundus*), krátkonohého (*P. lessonae*), albánského (*P. shqipericus*) a skokana západořeckého (*P. epeiroticus*). První dva jmenované druhy mají velký areál rozšíření a vyskytují se i na území ČR, zbývající dva bývají v přírodě vzácnější a vyskytují se na Balkánském poloostrově.

I když byl konsenzus některými zeměmi blokován, hlasováním byl návrh jednoznačně přijat. Protože některé země projevily obavy z obtížného naplňování uvedené změny, jelikož při kontrolách zásilek bude nutné provádět druhovou determinaci stehýnek, její vstup v platnost je odložen o 18 měsíců, aby státy měly dostatek času se na tuto změnu náležitě připravit.

Ne všechno se podařilo

Obrázek o CoP20 nastíněný v tomto textu by nebyl úplný, kdybychom se nezmínili o důležitém návrhu na zařazení všech 17 druhů sladkovodních úhořů rodu *Anguilla* do CITES II. Jednalo se o jeden z neambicióznějších návrhů celé konference, který připravila EU a předložila jej společně s Panamou. Z úhořů CITES chrání pouze jediný druh, a to v Evropě se vyskytujícího a kriticky ohroženého úhoře říčního (*A. anguilla*). Předmětem intenzivního mezinárodního obchodu se ale staly také některé další druhy, zejména úhoř americký (*A. rostrata*) a úhoř japonský (*A. japonica*). Oba jsou v přírodě ohrožené a je s podivem, že dosud nefigurují v přílohách CITES. Vyhodnocovat stav populací úhořů není kvůli jejich složitému životnímu cyklu jednoduché, nicméně nejlepší vědecká data, která máme k dispozici a která byla použita v návrhu, dokazují, že stav není dobrý.

Vědecky podložený přístup v tomto případě tvrdě narazil na ekonomické zájmy mnoha zemí – hlavní spotřebitelské státy najdeme ve východní Asii: za všechny jmenujme alespoň Japonsko,

Čínu a Jižní Koreu. Obzvláště Japonsko, pro něž se konzumace úhoře stala součástí tradiční kultury, se postavilo do čela smluvních stran vystupujících proti návrhu. Intenzivní diplomatická aktivita a lobbying se zjevně neměly účinkem. Návrh byl volbou drtivě odmítnut, hlasovalo pro něj pouze 35 zemí. Mezinárodní obchod s ohroženými úhoři tak i nadále zůstane mimo kontrolu CITES.

O celkovém vyznění konference

Změny příloh přijaté na 20. zasedání konference smluvních stran vstoupily v platnost 90 dní po konci konference, tedy 5. března 2026. V řádu týdnů po tomto datu by pak měly být implementovány formou nařízení do legislativy EU, teprve poté se stanou v EU právně závaznými.

Dvacáté zasedání konference smluvních stran CITES lze bezpochyby označit za úspěšné. Byla přijata řada změn vedoucích k přísnější regulaci obchodu s ohroženými druhy. Zároveň se podařilo zabránit přijetí několika kontroverzních návrhů, které by ochranu oslabily a představovaly by pro dotčené druhy riziko. CITES představuje významný a účinný nástroj ochrany biodiverzity, což se za půlstoletí jejího fungování opakovaně prokázalo. Na základní myšlence – že mezinárodní obchod se živočichy a rostlinami je nutné regulovat – panuje i nadále široká shoda. Také proto jsme přesvědčeni, že CITES má před sebou ještě dlouhou budoucnost. ■